

İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ EDEBİYAT FAKÜLTESİ

GÜNEY-DOĞU AVRUPA
ARAŞTIRMALARI DERGİSİ
I

EDEBİYAT FAKÜLTESİ BASIMEVİ

1972

ENEZ (AINOS) ARAŞTIRMALARI

Afiş Erzen

Şehrin coğrafi mevkii :

Eskiçağda Ainos adını taşıyan Enez, Ege denizinin kuzey sahilinde ve Meriç (antik Hebros) nehrinin denize döküldüğü sahada, denizden 25 m. yükseklikte, orta Miosen devrine ait sarp kalker bir yarımadaanın üzerinde kurulmuş çok eski ve önemli bir şehirdir.

Şehir sahasının bugünkü durumu, tarihî eserlerin yaygın bir şekilde bulunuşu, Akropol'ün genişliği, ayakta duran surların yüksekliği ve liman surlarının da mevcudiyeti burasının hemen her devirde önemli ve müstahkem bir liman şehri olduğunu gösteriyor (Bk. res. 1).

Kalkerden teşekkül eden Akropol tepesi batıda, güney-batıda ve Meriç nehrinin ağzına doğru olan tarafta dik yamaçlarla nihayet bulur. Bu cihetlerden surlar daima iyi korunmuştur ve denizden bakıldığında feykalâde muhteşem bir manzara arz ederler. İnsan kendisini zaptedilmez bir deniz şehri karşısında hisseder. Öyle görünüyor ki, bütün tarih boyunca düşman kuvvetlerin hücumları daha ziyade denizden gelmiştir¹. Zaten kalenin eteğinden itibaren düzlükte deniz kenarına kadar uzanan kulelerle takviye edilmiş, kalın ve yüksek surlar da bu hususu teyid etse gerektir. Enez'de tarihle coğrafya iç içedir. Şehrin tarihinde coğrafi faktörlerin de büyük rolü olmuştur. Enez'in bugünkü topografik durumu ile Eskiçağ'daki durumu arasında hayli farklar vardır. Yüzyıllar boyunca çok miktarda alüvyon sürükleyen Meriç nehri, yatağını süratle doldurmuştur. A. Ardel'e göre, geniş bir saha kaplayan Meriç deltası yakın zamanlarda teşekkül etmiştir. Birçok gölün mevcudiyeti, henüz kıyının tanzim edilmemiş olduğunu gösterdiği gibi, dolgu faaliyetinin de sona ermemiş bulunduğuna delâlet eder².

1 Krşl. A. Ardel, *Keşan-Enez Bölgesinde Coğrafi Müşahedeler, Coğrafya Enstitüsü Dergisi*, V/10(1959), s. 140.

2 A. Ardel, *aynı eser*, s. 142; Y. Dönmez, *Trakya'nın Bitki Coğrafyası*, İstanbul, 1968, s. 79.

A. Ardel, ayrıca son transgresyon'da denizin Meriç nehrinin aşağı mecrasını işgal ederek bu sahayı geniş bir körfez haline sokmuş olduğunu yazmaktadır³. Y. Dönmez ise, son transgresyon'da (Flandrien) denizin çok içerilere kadar sokulduğu ve bugün Meriç'in aşağı mecrasına tekabül eden alçak kıyı ovasının bir haliç durumuna geçtiği fikrindedir⁴. Bu itibarla ki, A. Ardel 19. yüzyılın ikinci yarısında yapılmış olan deniz haritalarının Enez'in batı kısmını göl olarak göstermesini ve Meriç'in daha kuzeyde bu göle döküldüğünü gözönünde tutarak, Enez şehrinin kurulduğu zaman Meriç'in çok daha kuzeyde göl yahut koya döküldüğünü ve bugünkü kalenin batı eteğinin o zamanlar kıyı olması lâzım geldiğini kabul etmektedir⁵ (Bk. res. 2). Gerçekten Pîrî Reis'in Kitab-ı Bahriye'sindeki deniz haritasında (s. 98 vd.) Enez şehrinin batısını geniş ve kuzeye doğru uzanan bir körfezin işgal ettiği, Meriç'in kuzey-batıdan bu körfeze döküldüğü görülmektedir. Körfezin kuzeyinde ise, İpsala gölü adıyla⁶ yuvarlak şekil gösteren sığ bir gölün yer aldığı görülmektedir⁷. Pîrî Reis'in haritasında ayrıca Enez kalesinin batısında küçük bir liman ve doğuda boğumlu tulum şeklinde sığ bir iç liman (bugünkü Dalyan gölü) ve buna bitişik olarak güneyde, doğuya doğru kıvrılan kıyı gölü (Bücürmene) görülmektedir⁸. Pîrî Reis eserinde (s. 98) Enez (İnos) önleri sığ olduğundan ancak küçük gemilerin demirleyebildikleri, büyük gemilerin ise iskandille gelip derin yerlerde kalabildiklerini yazmaktadır. Bu duruma göre, gerçekten Eskiçağ'da bugünkü Meriç nehrinin denize döküldüğü sahanın büyük bir körfez teşkil ettiği ve Enez'in çifte limanlı tipik bir liman şehri olduğu anlaşıyor (Bk. res. 3). Ayrıca 19. yüzyılın ikinci yarısında yapılan deniz haritalarında Enez'in batı kısmının göl olarak gösterildiğine ve Meriç'in daha kuzeyde bu göle döküldüğüne göre, çok süratli hareketlerle bugünkü deltanın daha ziyade 20. yüzyılda teşekkül

3 A. Ardel, *göst. yer.*, ve *Marmara Bölgesinin Yapı ve Reliefi*, *Türk Coğrafya Dergisi*, XX (1960), s. 14.

4 Y. Dönmez, *aynı eser*, s. 79.

5 A. Ardel, *Keşan-Enez Bölgesinde Coğrafi Müşahedeler*, *Coğrafya Enstitüsü Dergisi*, V/10 (1959), s. 140, 142 ve 143'deki şekil 2-3.

6 A. Ardel (*aynı eser*, s. 142) 19. yüzyılın sonuna doğru Enez'in önünden geçen Meriç'in doğu kolunun bulunduğu sahada Bari gölü adlı bir lagün bulunuyordu demektedir.

7 İpsala gölünün bugünkü göllerden hangisine tekabül ettiğini kestirmek bizim için kolay değildir (Kısl. A. Ardel, *aynı eser*, s. 142; Y. Dönmez, *aynı eser*, s. 75).

8 A. Ardel (*aynı eser*, s. 142) Dalyan gölünün Bari gölü adlı lagünün bir kalıntısı olduğunu yazmaktadır.

etmiş olduğunu kabul etmek gerekir⁹.

Enezliler'in bildirdiklerine göre, yakın zamanlara kadar nehrin taşmasıyla sular şehrin bulunduğu tepelik sahanın kuzey ve kuzey-doğu kısmındaki alçak yerleri kaplamakla Enez bir ada haline gelmekteydi. Sıcak mevsimlerde ise, bu yerler bataklık haline gelmekle, şehir ve civarı için tehlikeli bir malarya sahası teşkil ediyordu. 15 yıl önce Meriç nehri boyunca 30 km. lik İpsala seddesinin inşası ile bu tehlike ortadan kalkmıştır.

Enez (Ainos) Eskiçağ'da bütün doğu Trakya'nın en önemli liman şehri olduğu gibi, coğrafi mevkii bakımından Meriç (Hebros) Karadeniz'e kadar olan münakaleye de hâkim bulunuyordu. Aynı zamanda Enez, Ege denizini doğu Trakya'nın iç kısmına ve buradan da Orta Meriç mecrası vasıtasıyla Balkan yarımadasının batı kısmına bağlayan su yolunun başında bulunan ve bu yolu kontrol eden bir limandı¹⁰.

Diğer taraftan Karadeniz'deki antik Odessos (bugünkü Burgaz) şehrinde güneye giden ticaret yolu, yukarı Meriç vâdisine vardıktan sonra, ya karayolundan veyahut da Meriç nehrinin teşkil ettiği su yolu ile Enez'de Ege denizine ulaşmaktaydı. Bu yol, Karadeniz, İstanbul Boğazı, Marmara ve Çanakkale'den geçen deniz yolundan çok daha kısa olduğu gibi, Karadeniz ile Ege denizi arasında daha az tehlikeli bir bağlantı sağlıyordu. İşte Karadeniz ile Ege denizi arasındaki bu en kısa ve emin yolun sonunda bulunan Enez, liman şehri olarak büyük rol oynamıştır¹¹.

Henüz 14. yüzyılın sonunda dahi oldukça önemli bir şehir ve müstahkem bir liman olan Enos (Enez) Ege adaları ile Trakya arasındaki ticaretle büyük bir mübadele merkezi olmuştur. 19. yüzyılın başlarında da Enez emin ve elverişli bir liman olarak zikredilmektedir. 300'den fazla küçük çaptaki geminin Meriç üzerinde Edirne'ye kadar seyrüsefer ettiğine, Ege ve Marmara'nın bütün limanları ile münakalede bulunduğu dair yazılı eserlerde kayıtlar vardır. 19. yüzyılın sonunda henüz 7.000 nüfusu olan Enez'in hayli ticaretgâh bir kasaba olduğu Kamûs'ül Âlâm'da kaydedilmektedir¹².

20. yüzyıldaki devamlı savaşlar ve istilâlar yüzünden Enez çok geri-

9 A. Ardel (*aynı eser*, s. 142) 19. yüzyılın sonuna doğru Enez'in önünden geçen Meriç'in doğu kolunun bulunduğu sahada Bari gölü adlı bir lagünün bulunduğunu ileri sürmektedir.

10 St. Casson, *Macedonia, Thrace and Illyria*, Oxford 1926, s. 23-34, 255; J.M.F. May, *Ainos, its history and coinage*, Oxford 1950, s. 1-8.

11 St. Casson, *göst. yer.*; J.M.F. May, *göst. yer.*

12 Şemseddin Sami, *Kamûs'ül Âlâm*, İstanbul, (1316) 1900, c. II, s. 1171.

lemiş ve bir aralık 791 nüfuslu bir bucak merkezi olmuştur. 1953 yılından beri ilçe merkezi olan Enez yeniden gelişmeye başlamıştır. 3.000 nüfuslu Enez kasabası son yıllarda, Keşan yolunun yapılması ve İpsala seddesinin inşası ile tekrar canlanmış, istikbal vaadeden bir sınır kasabamızdır¹³ (Bk. res. 4).

Antik şehrin kısa tarihçesi :

Eskiçağda *Ainos* (Αἶνος) adını taşıyan Enez, Trakya'nın Ege denizi sahilinde ve Hebros (Meriç) nehrinin denize döküldüğü yerde kurulmuş en eski ve önemli şehirlerden biridir (Herod. IV, 90; Ptol. III, 11, 2., VIII, 11, 7.). Şehir, Homeros'un İlias destanında zikredilmektedir (İlias, IV, 520)¹⁴. Bazı antik kaynaklar Ainos'u, Odysseus'in arkadaşı, Guneus'un kardeşi ve Trakya şehri Ainos'un kurucusu (Eponöymos) olarak göstermektedirler (Ephor. fr. 154; Steph. Byz. Αἶνος). Vergil tarafından (Aen. III, 18) Aineias da şehrin kurucusu olarak gösterilmiştir¹⁵. Antik yazarların eserlerinde ise, Ainos'un ilk önce Aiolia'lılar ve daha sonra ise Mytilene (Midilli) ve Kyme'liler tarafından bir koloni olarak kurulduğu yazılmaktadır¹⁶. M.Ö. VI. yüzyılın sonlarında, Darius'un 513 tarihinde yaptığı İskit seferinden sonra Trakya ve dolayısıyla Enez, Pers İmparatorluğunun hâkimiyeti altına geçmiştir. Pers harplerinde ise Xerxes Çanakkale boğazından Avrupa'ya geçtikten sonra ordusu ile birlikte Enez üzerinden Makedonya ve Yunanistan'a yürümüştür (Herod. VII, 60)¹⁷.

Bu zamana kadar bağımsız bir şehir olan ve polis karakterini taşıyan Enez, Salamis savaşından sonra Attik-Delos deniz birliğine dahil olmuş ve böylece Atina ile sıkı bir kültür münasebetine de girmiştir. M.Ö. V. yüzyılda 474/473'ten itibaren basılan güzel gümüş sikkeler¹⁸ ve yine V. yüzyıla tarihlenen kabartma bu hususu teyid etmektedirler¹⁹.

M.Ö. 454'ten itibaren Enez Deniz Birliğine 12 talent ödemekte iken 439'da 10 talent ve daha sonra 4 talente kadar düşen meblâğlar ödemiştir.

13 A. Ardel, *aynı eser*, s. 141 vd.

14 St. Casson, *aynı eser*, s. 125 ve 174'de Enez'deki prehistorik iskân yerlerinden bahsetmekte ise de delillerini vermemiştir.

15 D.H. Müller, *Ainos*, *RE*, I/1 (1893), süt. 1028 vd.

16 Bk. D.H. Müller, *göst. yer.*; Besevliet, *La Colonisation Greque de la Cote Septentrional de la mer Egee dan l'Antiquité*, Belomovski Pregled, I, 1942, pp. 157-178; Bérard, *L'expans et la Colonis Greques*, 94 vdd.

17 Krşl. St. Casson, *aynı eser*, s. 214 vd.

18 Bk. Head, *HN*², 246; J.M.F. May, *aynı eser*, s. 9 vdd.

19 St. Casson, *aynı eser*, s. 255-259, fig. 100.

Bu durum sikke basmada da kendini gösteriyor. Diğer taraftan Trakya'da teşekkül eden Odrys devleti ile olan ilişkiler (M.Ö. 439-425) ve Karadeniz-Ege arasındaki ticarete meydana gelen durumlar bu hususta rol oynamış olsa gerektir²⁰. Enez'in henüz 415'te Attik-Delos Deniz Birliğinde olduğu ve Atinalılar'ın Sicilya seferine katıldıkları görülmektedir (Thuk. IV, 28 ve VII, 57). Kral Barışı ile bağımsızlığa kavuşmuşsa da daha sonra Makedonya hâkimiyetine girmiştir.

Makedonya hâkimiyeti sırasında ve Hellenistik çağda Enez gerek ticarî ve gerekse kültür sahasında oldukça yüksek bir seviyede bulunmuştur. Bunu özellikle sikkeler ispatlamaktadır. Helenistik çağda Mısır hâkimiyetinde de kalan Enez M.Ö. 190 yılında Romalılar tarafından tekrar bağımsızlığa kavuşturulmuştur. Genç antik çağda ise Enez küçük Rhodope bölgesinin başşehri olmuştur²¹.

Enez Ortaçağ'da Bizanslılar zamanında Semadirek (Samothrake) ve İmroz (İmbros) adalarını da içine alan bir prensliğin müstahkem merkezi idi. Bizanslılar'ın son devrinde Enez'e Cenovalı Gattelusi ve Doria aileleri hâkim olmuşlardır. Düzlükteki kulelerde bulunan Ceneviz kitabeleri ve armalar bu hâkimiyeti teyid etmektedir²².

Enez Fatih Sultan Mehmed zamanında, 1456 yılında, Has Yunus Bey tarafından denizden ve karadan kuşatılmak suretiyle zaptedilmiştir²³.

Enez'deki antik kalıntılar ve buluntular :

Şehir dört tepe üzerinde kurulmuş olup, bunların üçü güneydedir ve birinin üzerinde Akropol bulunmaktadır. Antik şehir o derece tahrip edilmiştir ki, eski surları genel çizgileri ile dahi tespit etmek mümkün değildir. Antik şehrin asıl merkezî kısmı bugünkü kalenin doğusunda bulunuyordu. Ortaçağ kalesi -Gattelusi'lerin tahkimatı da dahil- kiliseler, diğer binalar ve evlerin hepsi antik yapıların malzemesi ile inşa edilmiştir. Bugün dahi kale duvarlarının içinde çeşitli mimarî parçalar, kitabeli taşlar ve kabartmalar görünmektedir (Bk. res. 5-6). Bugünkü Enez'in tek katlı kârgir ev-

²⁰ St. Casson, *aynı eser*, s. 200 vd.

²¹ D.H. Müller, *RE*, I/1 (1893), süt. 1028 vd., ve orada zikredilen antik kaynaklar; Chr. D., *Kleine Pauly*, I (1964), süt. 177.

²² Bk. S. Eyice, *Trakya'da Bizans Devrine Ait Eserler, Belleten*, 131(1969), s. 348-351.

²³ Bk. A. Ardel, *aynı eser*, s. 141; S. Eyice, *aynı eser*, s. 348; S. Eyice, *Enez'de Yunus Kaptan Türbesi ve Has Yunus Bey'in Mezarı Hakkında Bir Araştırma, Tarih Dergisi*, XIII (1963), s. 141-158.

leri antik yahut da Ortaçağ kalesinin taşları ile yapılmaktadır. Sokaklarda, ev veya bahçe duvarlarında çoğu antik devre ait olan mermer bloklara, mimarî parçalara rastlanmaktadır. Gerek bu durum, gerekse yaptığımız sondajlar gözönünde tutulacak olursa, yapılacak araştırmalarda belki de ancak antik binaların temelleri bulunabilecektir.

Akropol'deki Orta Bizans çağına ait Enez Ayasofya'sından başka²⁴, kalenin güneyinde «Agia Triada» adı verilmiş olan bir yeraltı kilisesi vardır (Bk. res. 7). Gerçekte burası tabii bir mağaradır. Ön kısmı çökmüş olduğu için şimdi girilememektedir. St. Casson giriş kısmının batısında Grek devrine ait bir «niş» in bulunduğunu ve Pan tasvirli kabartmanın buradan alınmış olduğunu yazmaktadır²⁵. M.Ö. IV. veya III. yüzyıla ait olan kabartmada Pan ile birlikte dans eden 2 Nymphe (peri kızları) tasvir edilmektedir. Bundan Enez'de bir Pan kültürünün mevcut olduğu anlaşıyor. M.Ö. V. yüzyıl ortasına tarihlenen Enez'in gümüş sikkelerinde tasvir edilen «teke» ve «Pan» bu ciheti teyid ediyor²⁶.

Vaktiyle Enez belediye başkanının evinde bulunmuş olan M.Ö. V. yüzyıla ait bir mezar kabartması 1921'de Atina'ya götürülmüştür. Bugünkü kale kapısının (Bk. res. 8) sol tarafındaki duvar içinde bir «Trakya süvarisi» kabartması mevcuttur ki, Hellenistik çağa aittir. (Bk. res. 9). Bundan başka «Amazonlar'la Grekler mücadelesi»ni gösteren diğer üç kabartma parçası daha vardır. Son zamanlarda ortaokul, sağlık merkezi ve diğer yeni inşaatlar esnasında bulunan heykeltraşi eserlerden, Roma çağına ait bir mermer torso ile bir mermer portre Edirne müzesindedir.

Enez'e ait kitabeler aşağıdaki eserlerde yayımlanmıştır:

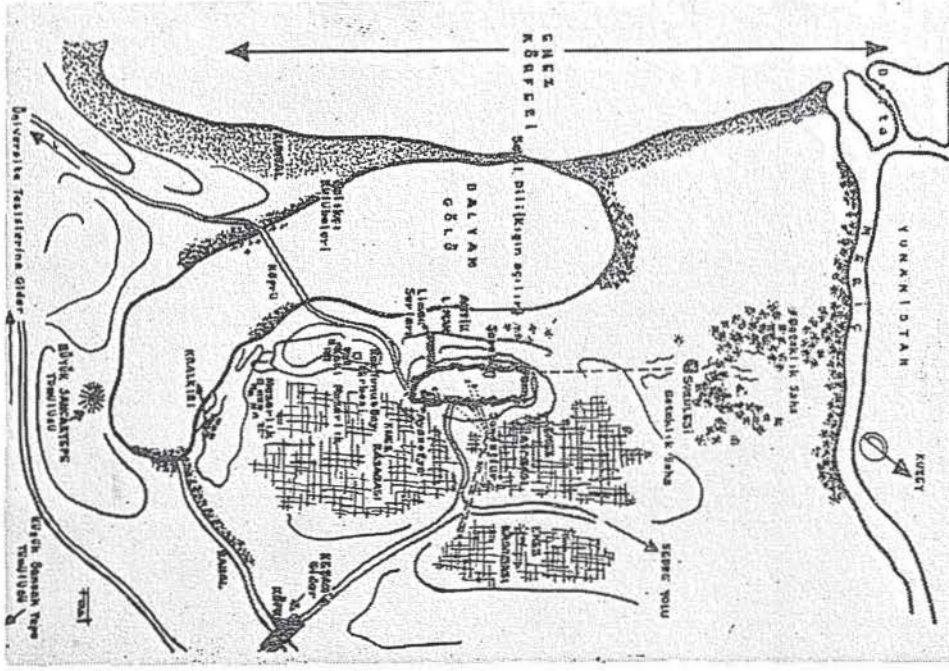
- 1 — M. Miller, Rev. Arch., 1873 (*Inscription of Asklepios*)
- 2 — A. Dumont, *Incr. et Mon. Figurés de la Thrace*, Paris, 1876, s. 52-54.
- 3 — G. Seure, B.C.H., XXIV, p. 147.
- 4 — Deville ve Coguort, *Ann. de l'Ass. pour l'ananlemt.* d.sc. VII, p. 94 vdd.
- 5 — Z. Taşlıkioğlu, *Trakya'da Epigrafya Araştırmaları*, İstanbul, 1972, s. 3 vd., res. 1.

Yukarıda da görüldüğü üzere, şimdiye kadar yapılan araştırmalar da-

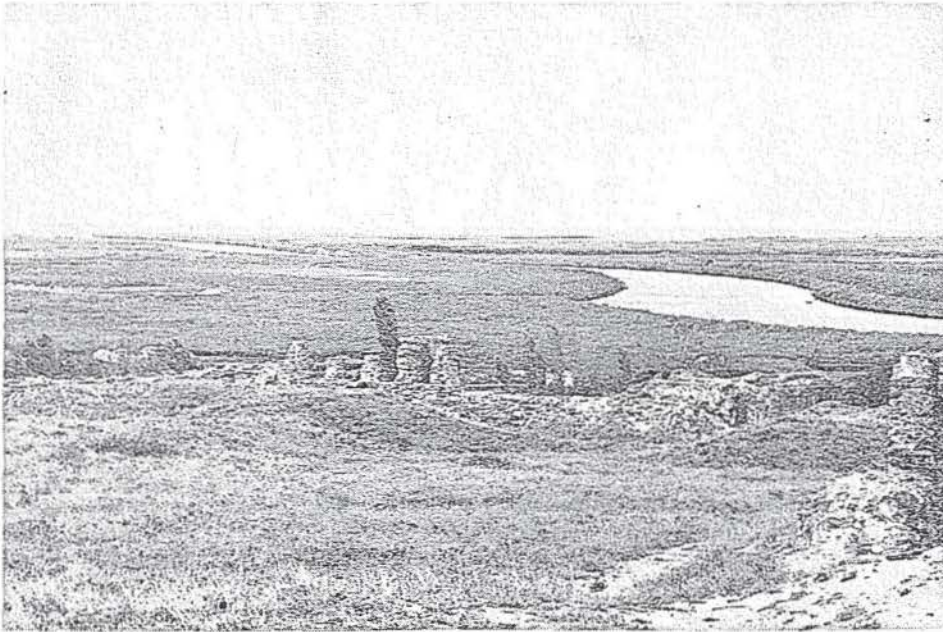
24 Bk. S. Eyice, *aynı eser*, s. 353 vd.

25 St. Casson, *aynı eser*, s. 256, Fig. 100. Bu eserin 1921'lerde Yunanistan'a götürüldüğü anlaşıyor.

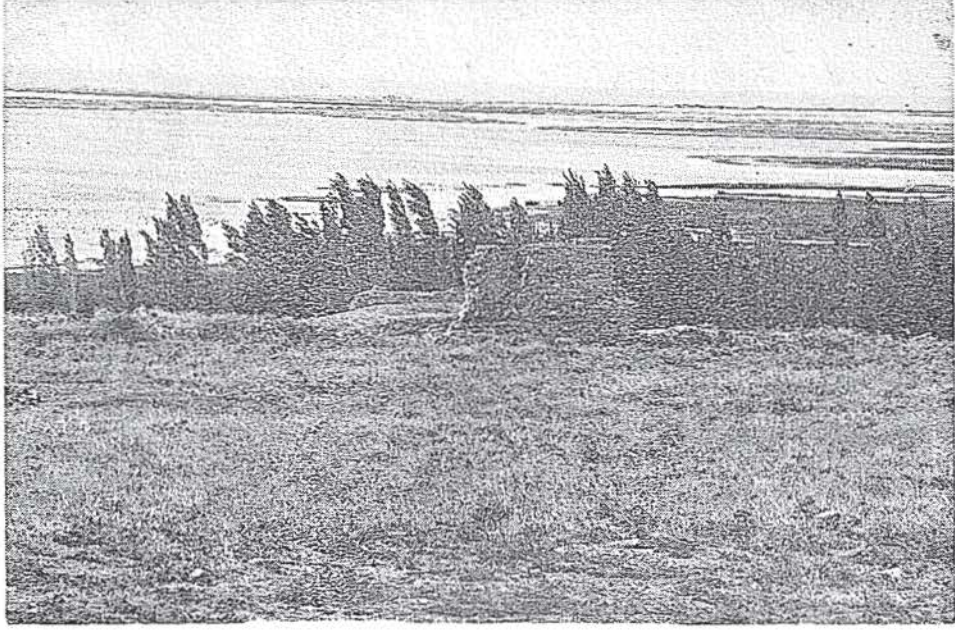
26 St. Casson, *aynı eser*, s. 248, Fig. 97., s. 256.

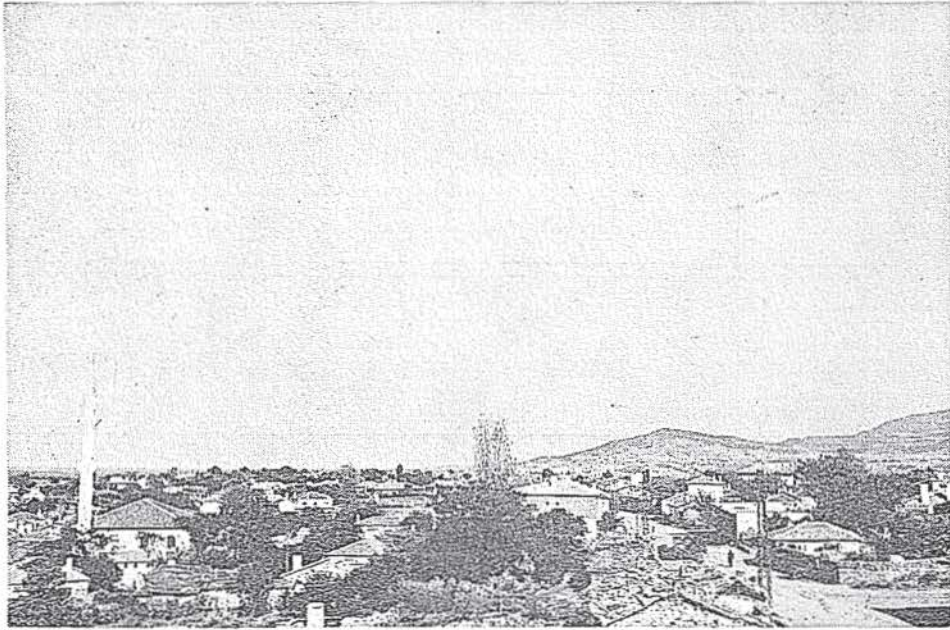
1 — Enez ve yöresinin topografik krokisi.

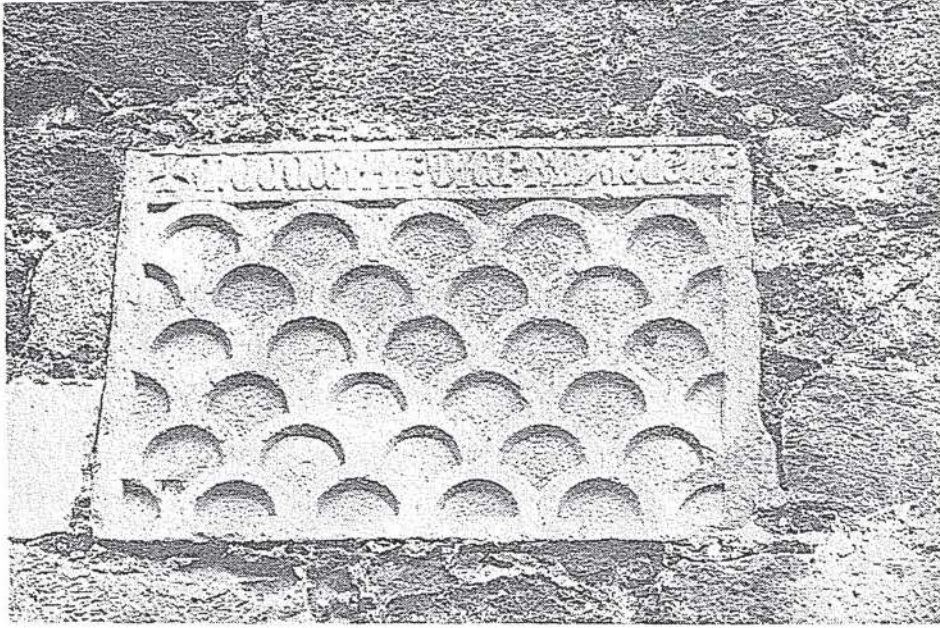
2 — Kaleden Meriç nehrinin görünüşü.

3 — Kaleden antik limanın görünüşü.

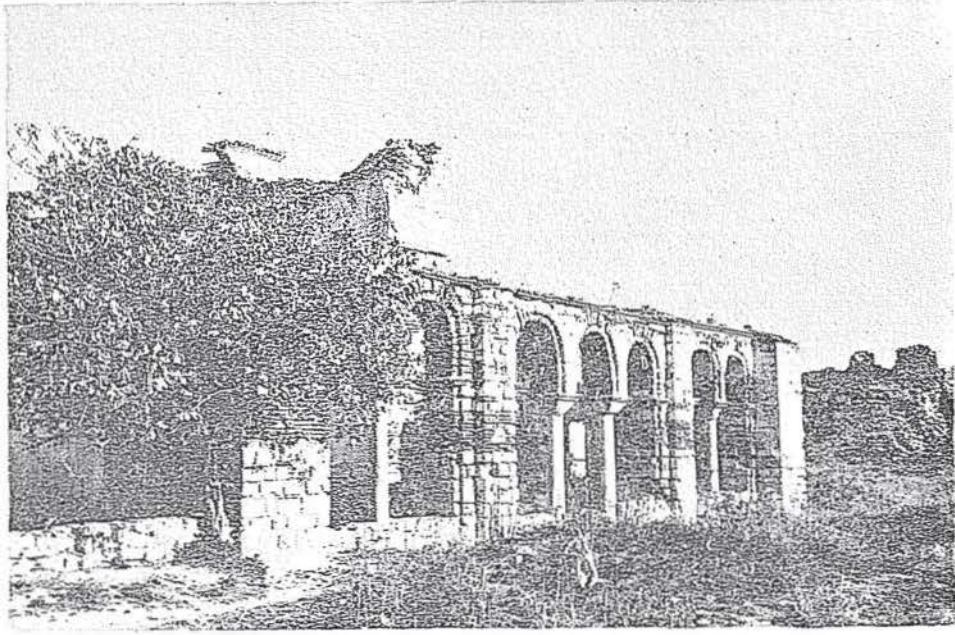
4 — Modern Enez'den bir görünüş.

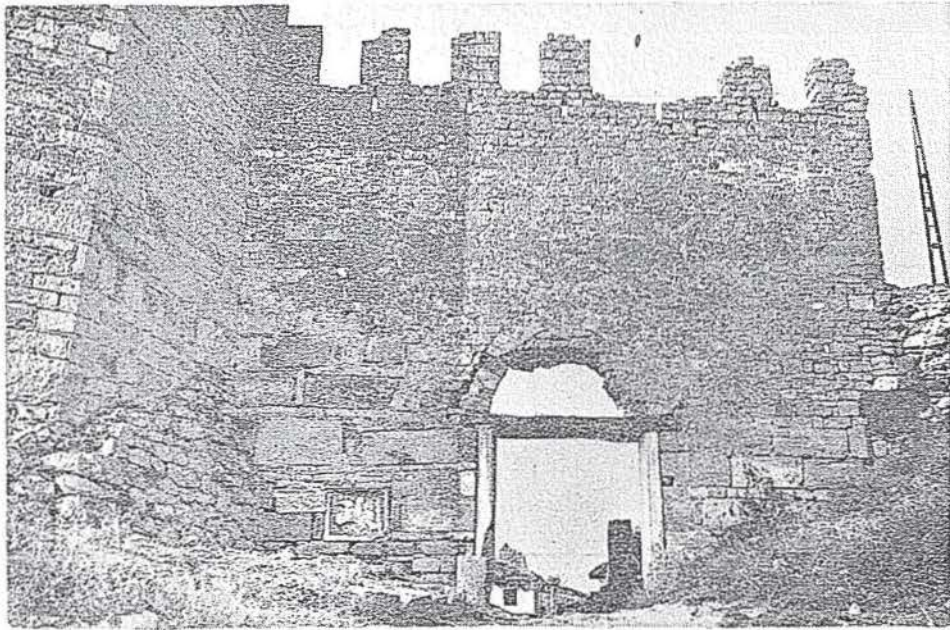
5 — Gattelusi'lere ait bir arma.

6 — Gattelusi'lere ait diğeri bir arma.

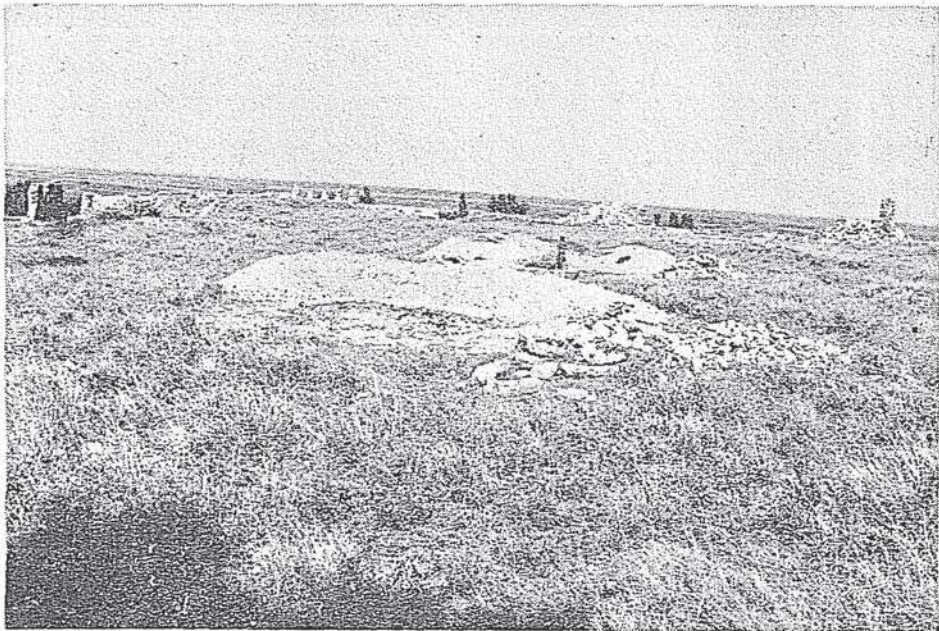
7 — Ayasofya kilisesinin eksonarthexinden bir görünüş.

8 — Kale kapısının bugünkü durumu.

9 — Trakyalı süvari kabartması.

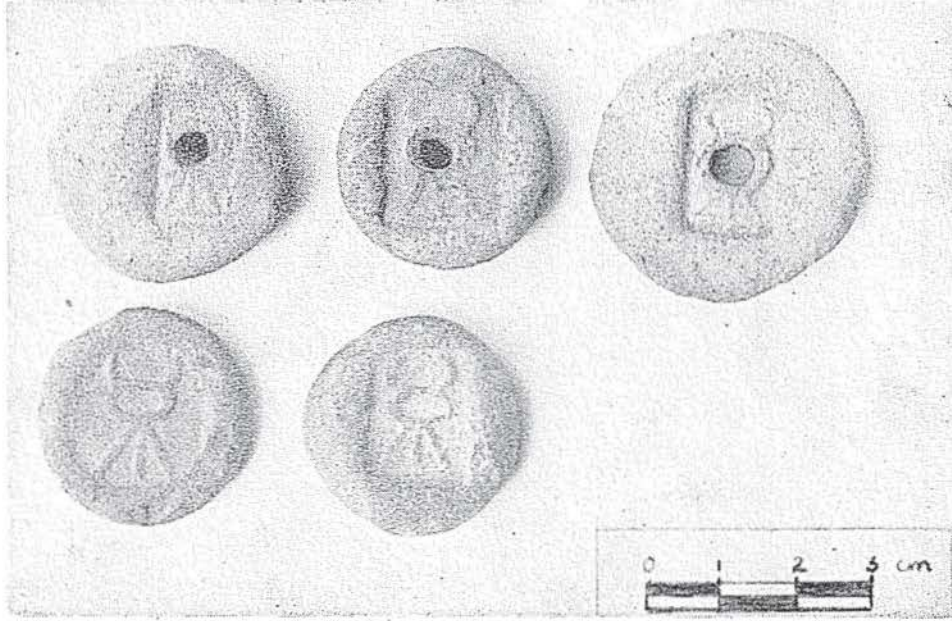
10 — Kİ 1 ve Kİ 2 sondaj çukurlarından genel bir görünüş.

11 — Kİ 1 sondaj çukurundan bir görünüş.

12 — Kİ 1 sondaj çukurunda geç devir iskânı.

13 — Kerykeion baskılı diskler.

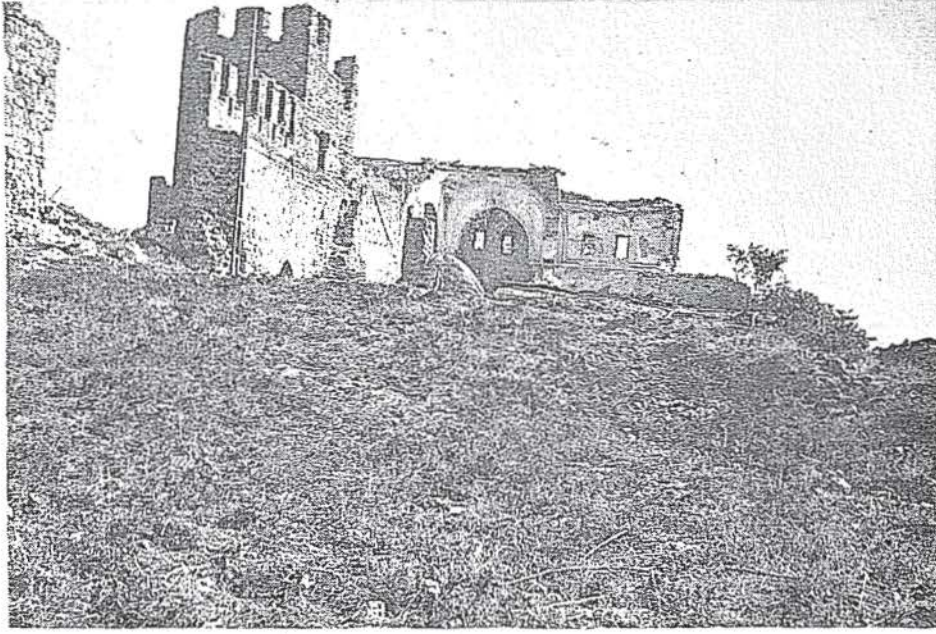
14 — Kerykeion baskılı diskten bir detay.

15 — Bizans mührü (ön yüz).

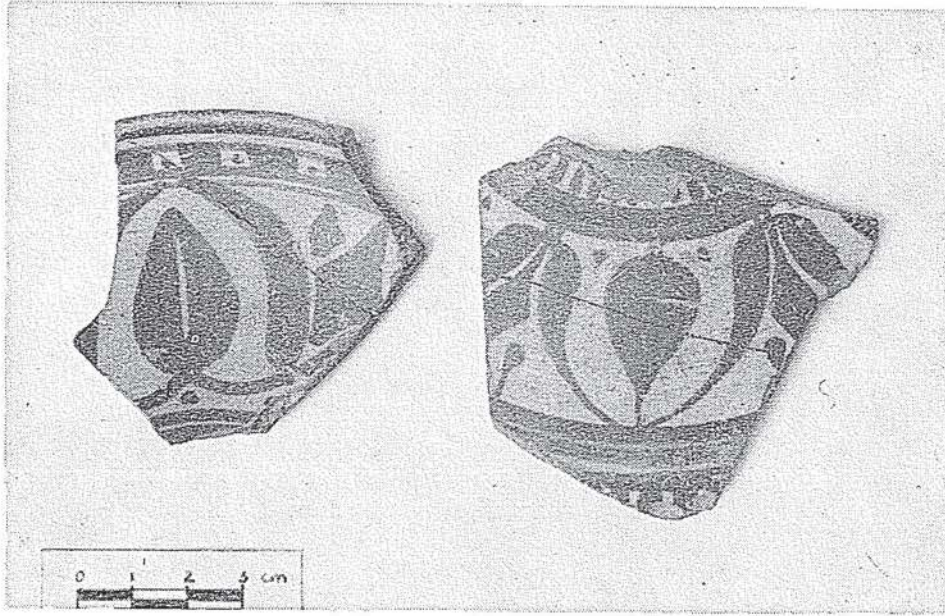
16 — Bizans mührü (arka yüz).

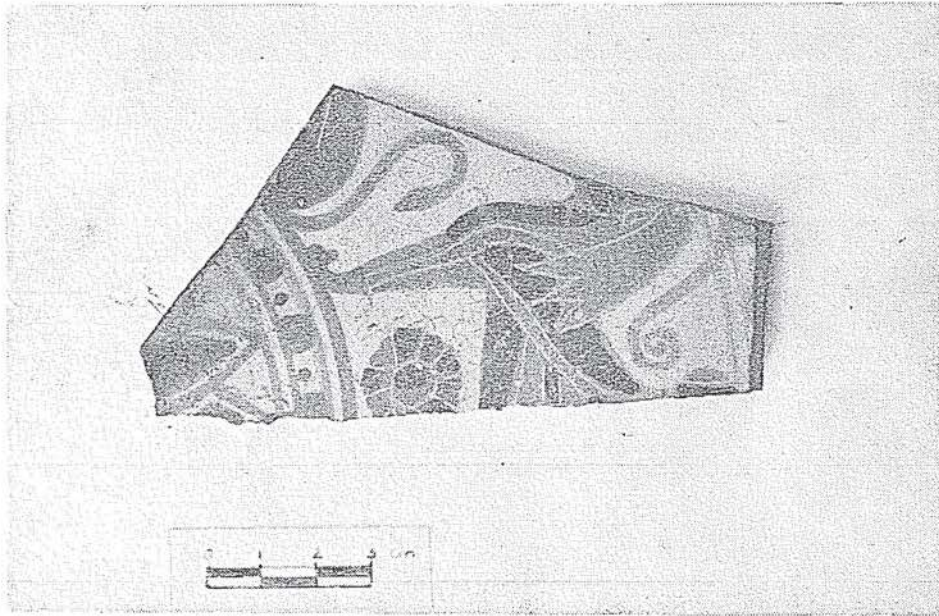
17 — Kİ 4 sondaj çukuru sahası ve arkada Fatih camii.

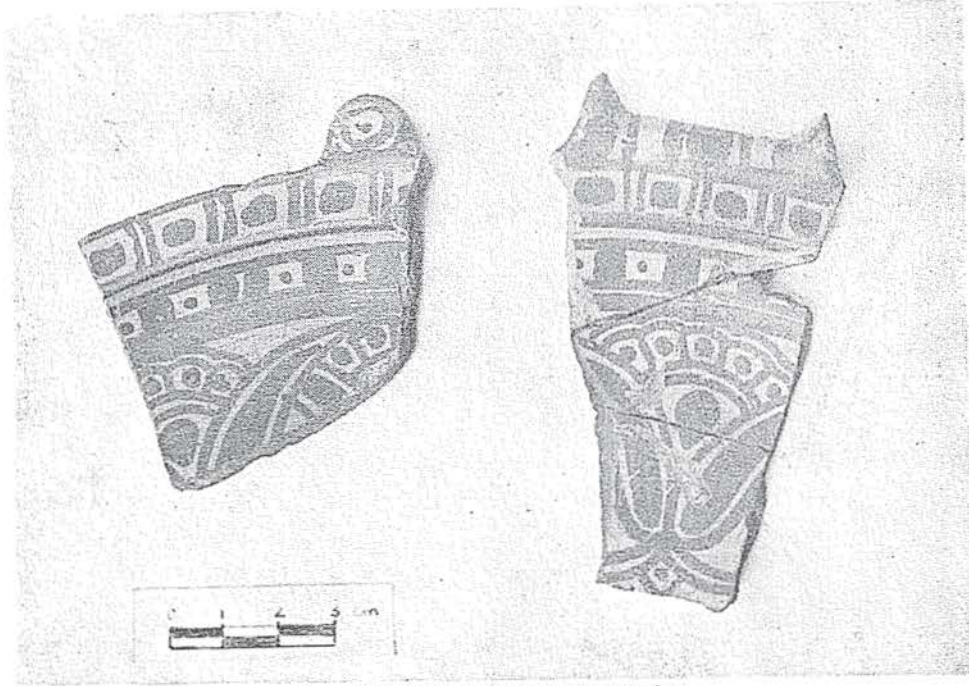
18 — Kamiros üslûbunda bezenmiş tabak parçası Şarkkâri devir.

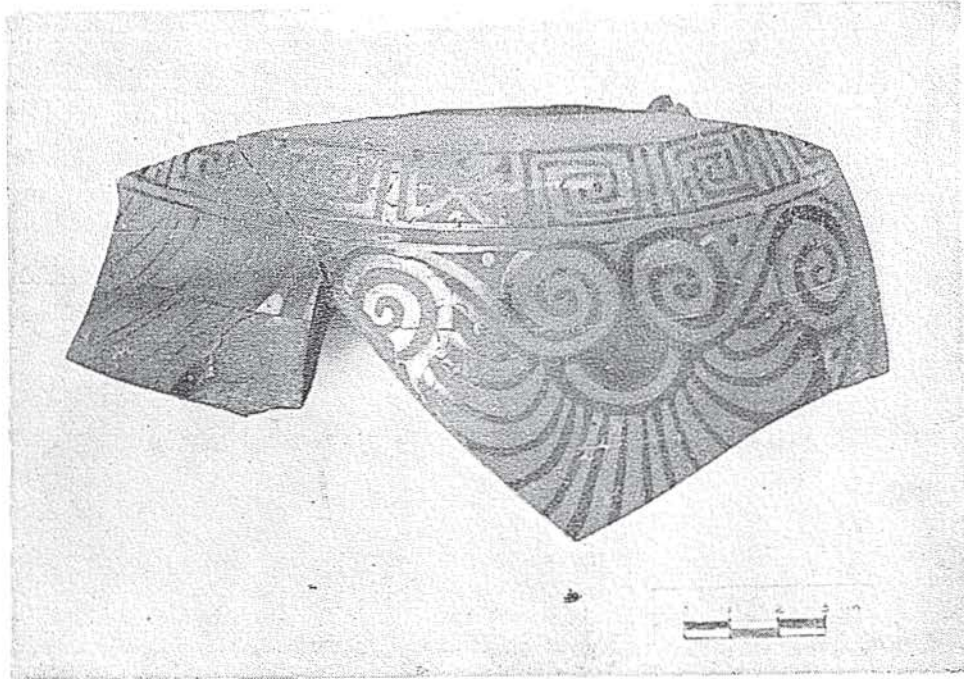
19 — Şarkkâri devir Korint keramiği.

20 — Şarkkâri devir keramik parçaları.

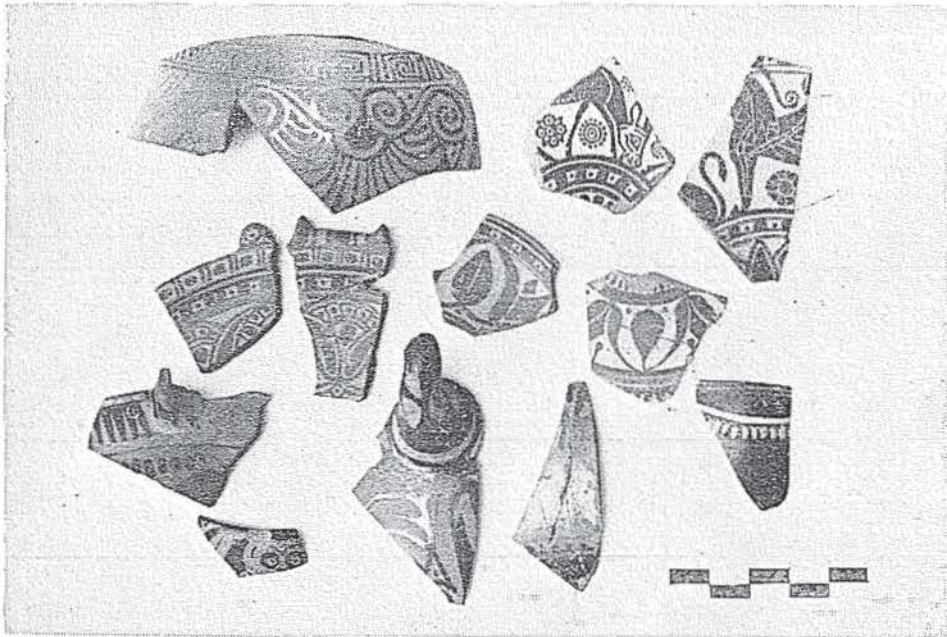
21 — Şakkâri devir keramik parçaları.

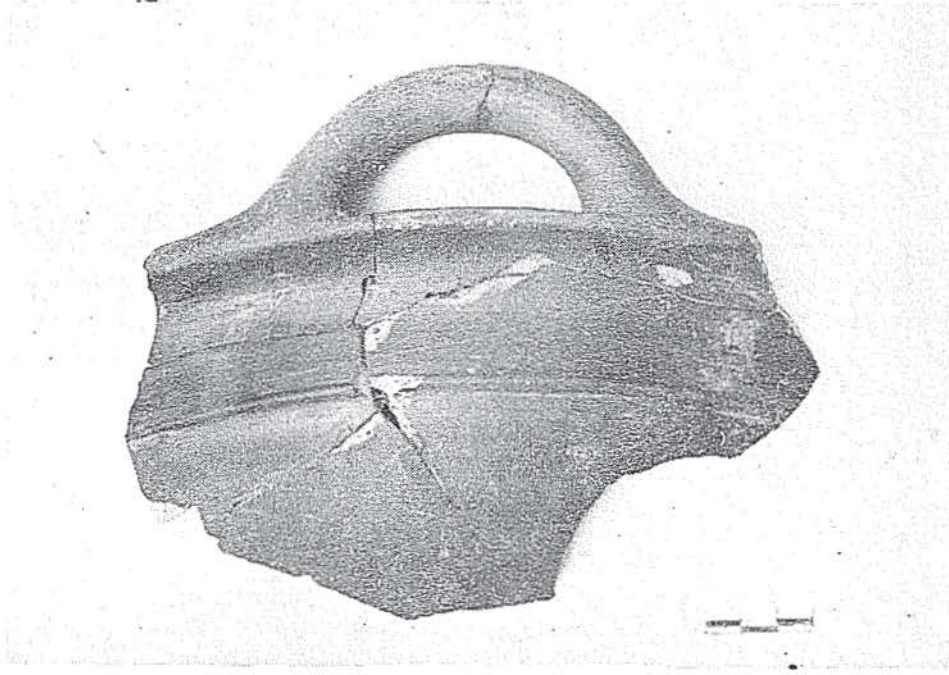
22 — IV. yüzyıl keramik parçası.

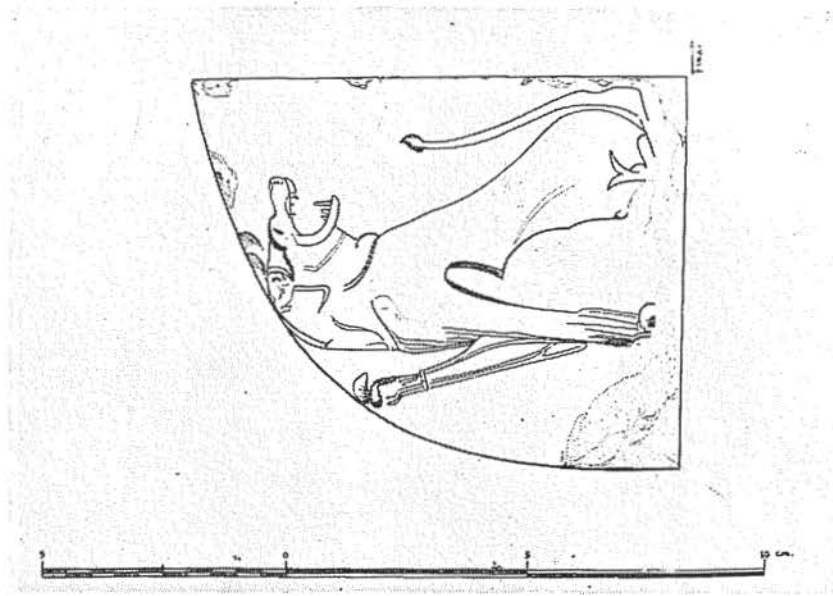
23 — IV. ve III. yüzyıllara ait kantharos kaideleri.

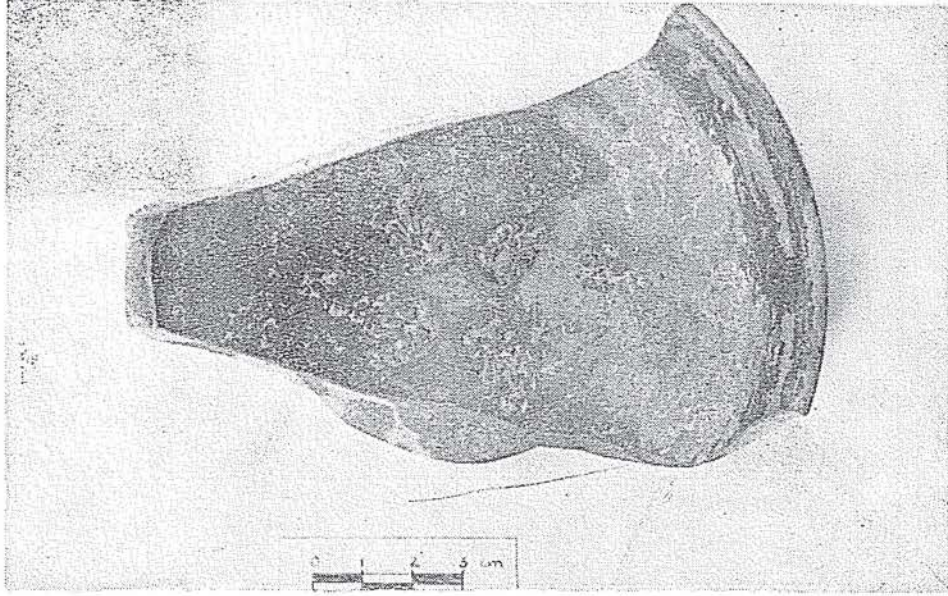
24 — Grek keramik parçalarından toplu bir görünüş.

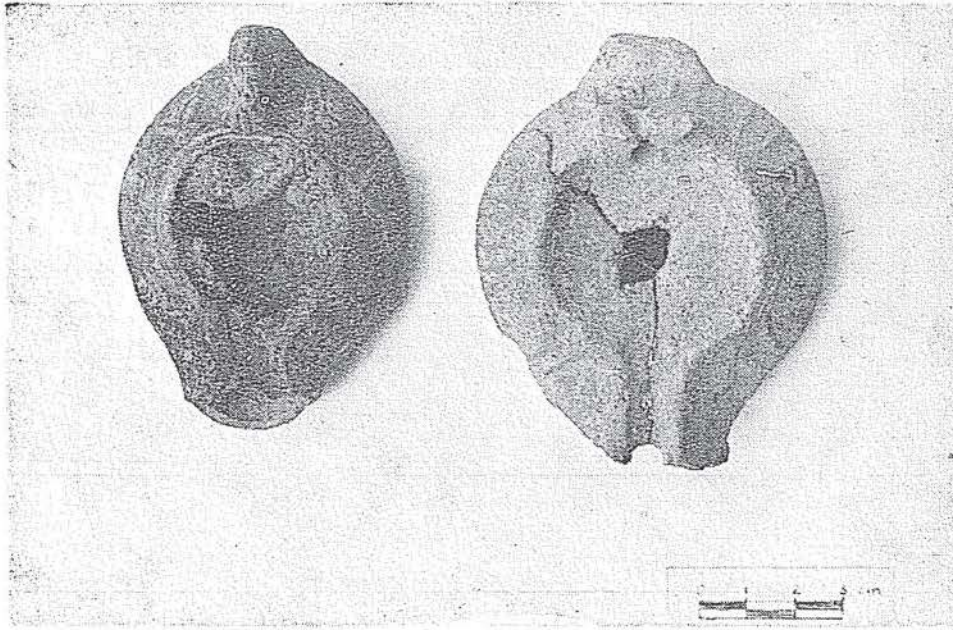
25 — Kurgunı renkli Aiol keramigi.

26 — Aslan figürlü antifix.

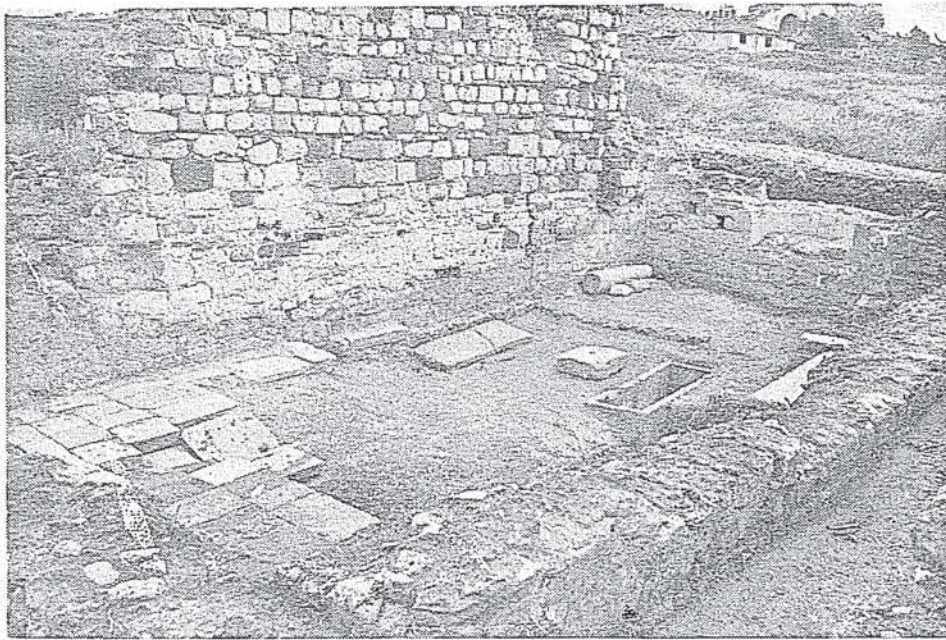
27 — Stampa tekniğinde palmetlerle bezenmiş IV. yüzyıl keramiği.

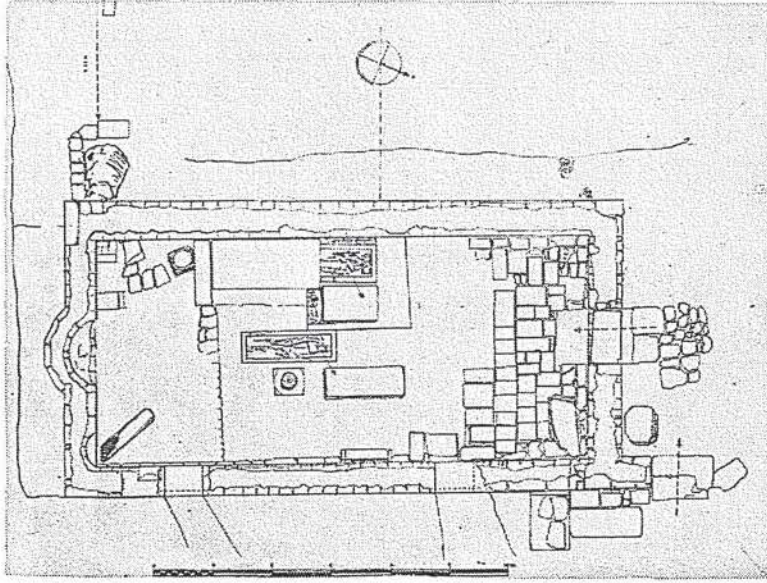
28 — Kandiller.

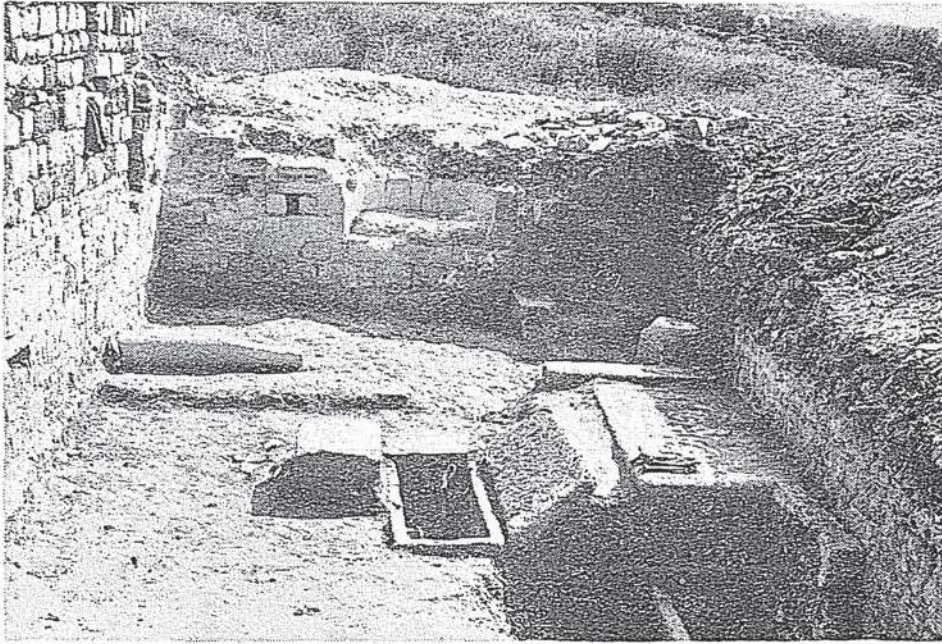
29 — Şapelin temizlendikten sonraki durumu.

30 — Şapelden bir başka görünüş.

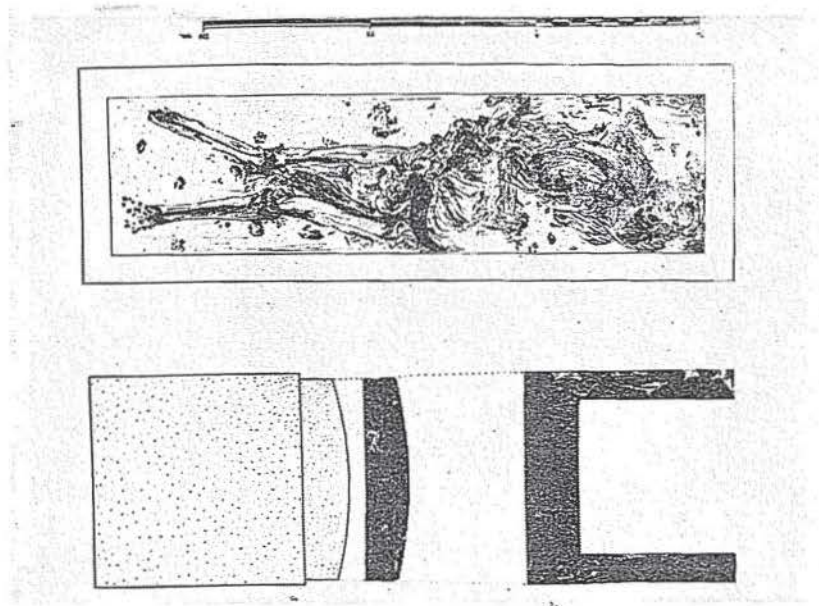
31 — Şapelin plâni.

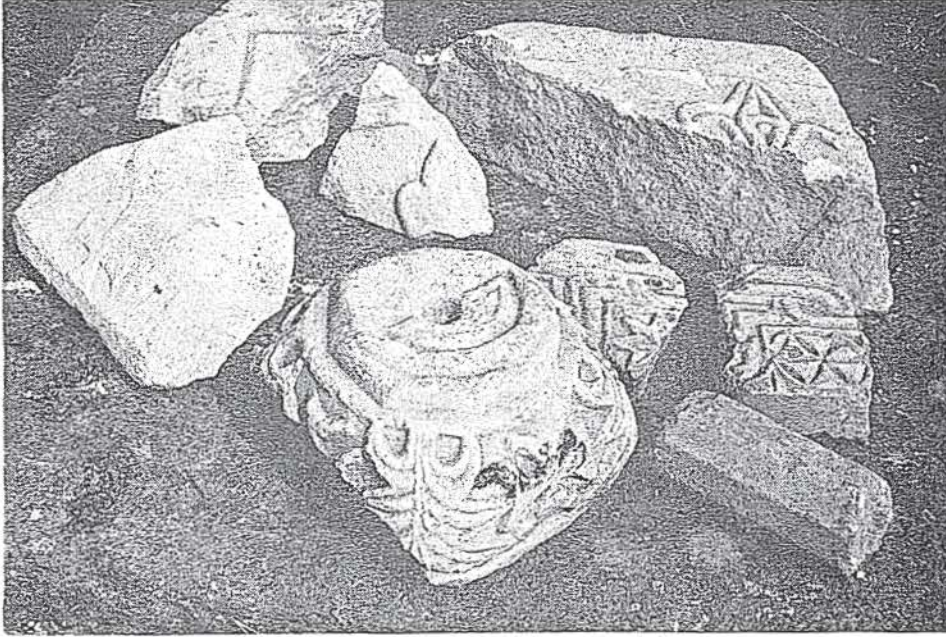
32 — Şapelin içindeki lâhitlerden bir görünüş.

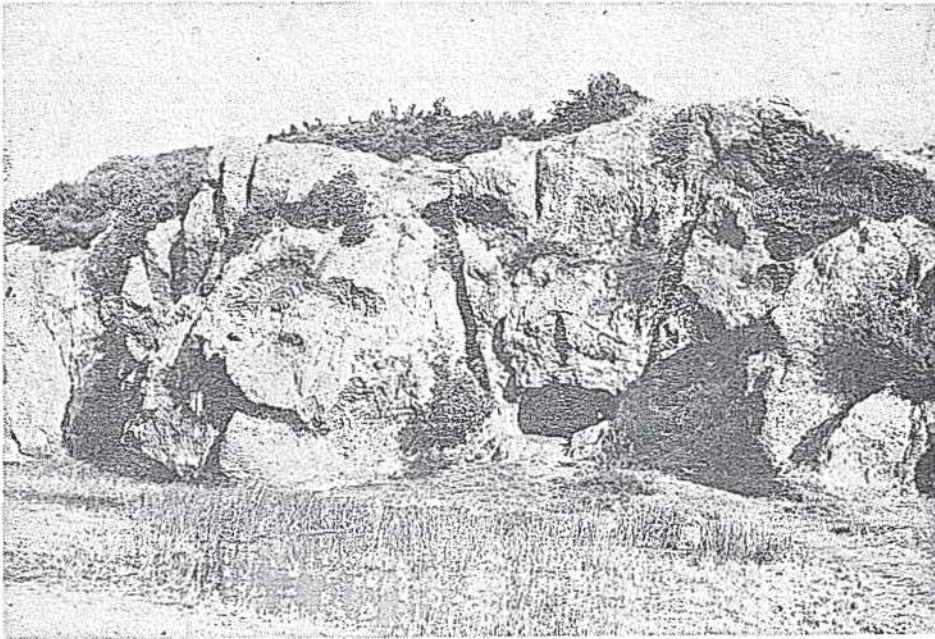
33 — Lâhit içindeki iskeletin görünüşü.

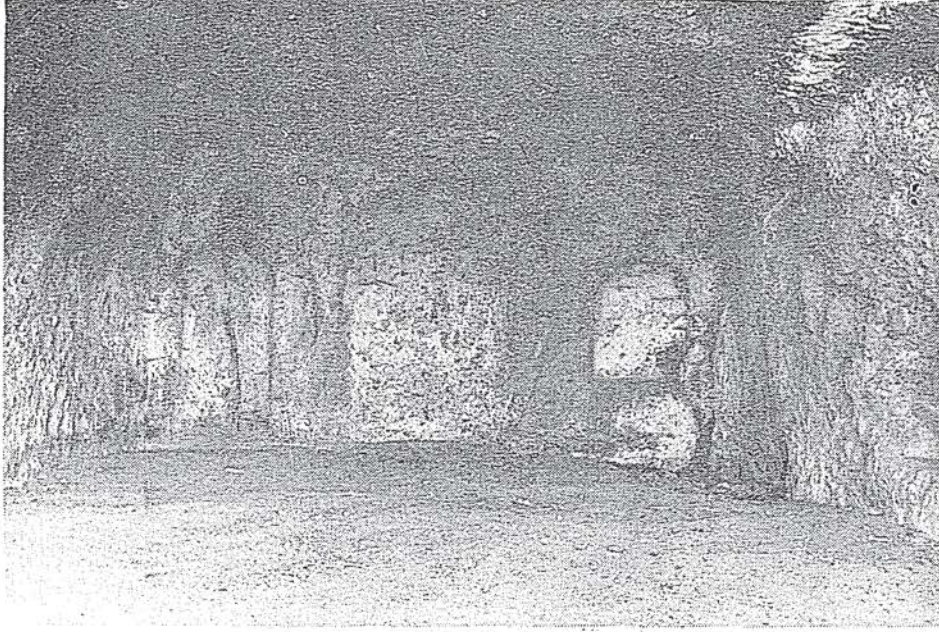
34 — Bir lâhtın kesiti ve iskeletin durumu.

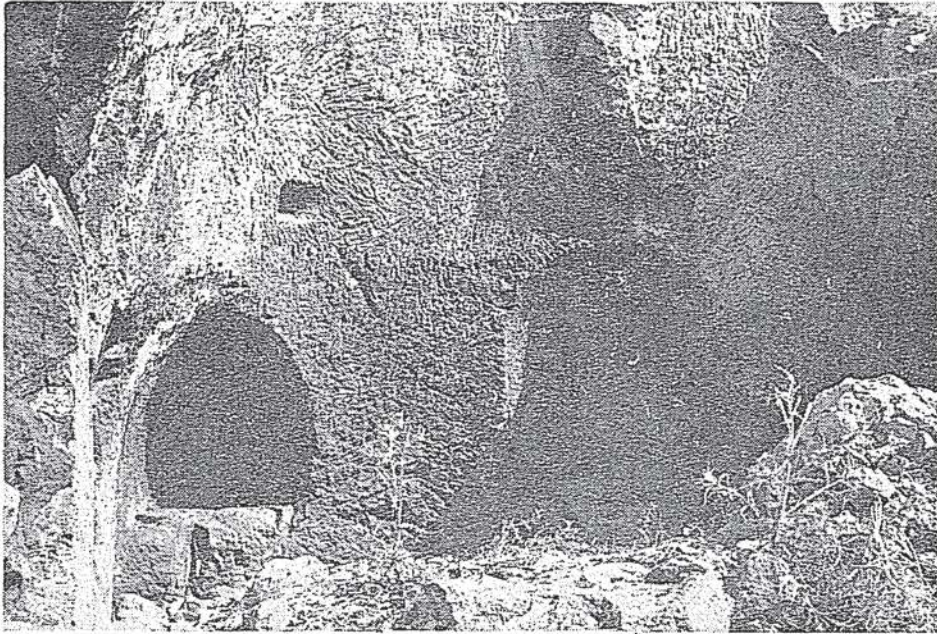
35 — Şapelde bulunan sütun başlıkları ve kabartmalı mimarî parçalar.

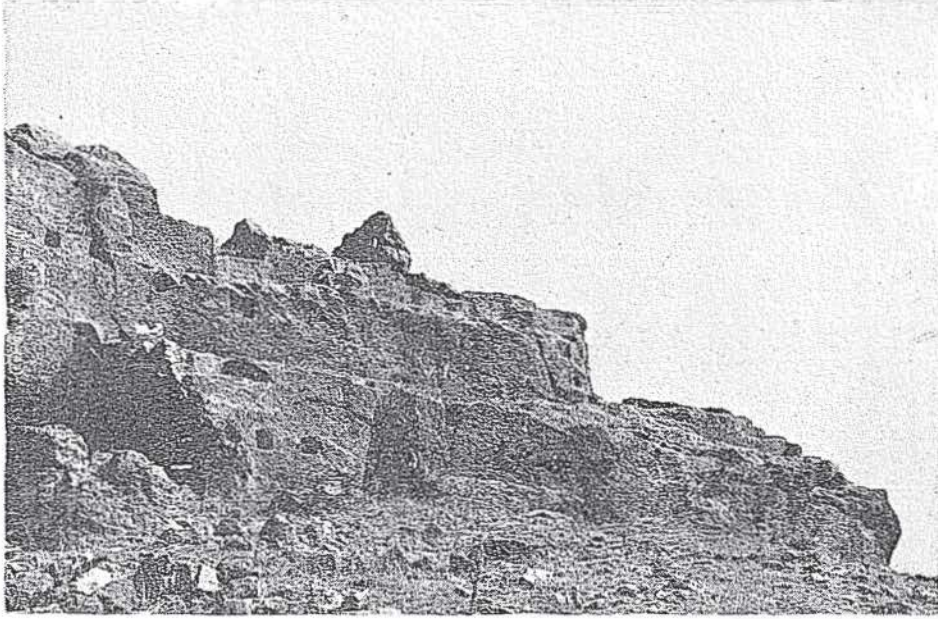
36 — Kayaya oyulmuş Bizans şapelinin girişi.

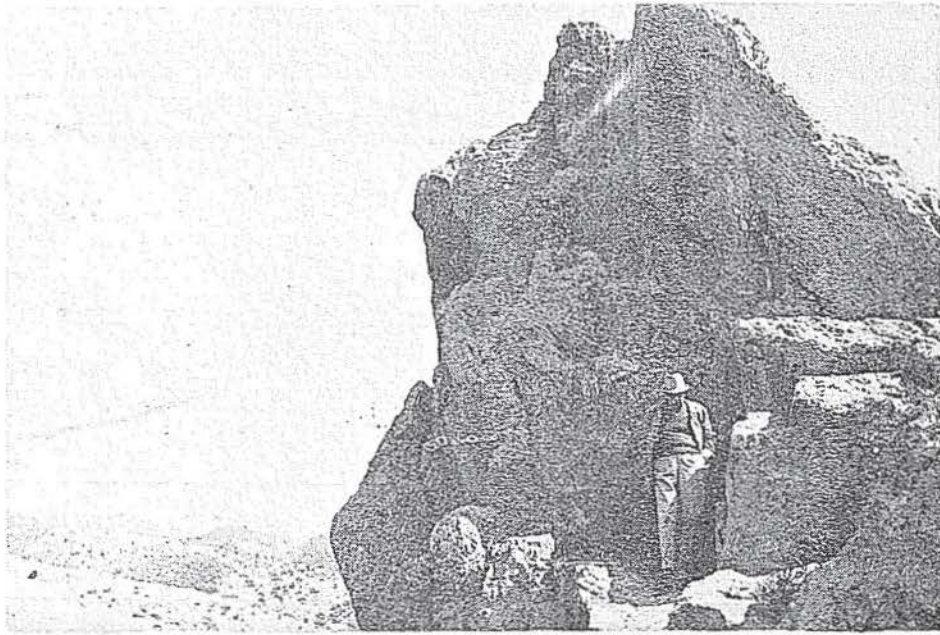
37 — Aynı şapelin iç görünüşü.

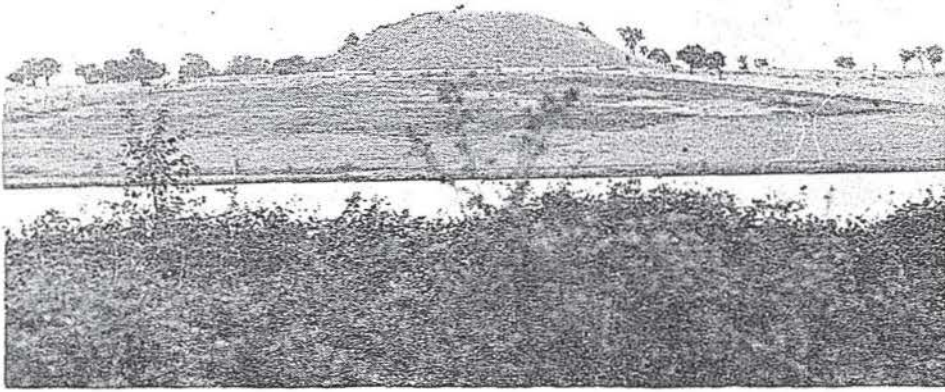
38 — Kayaya oyulmuş nişler.

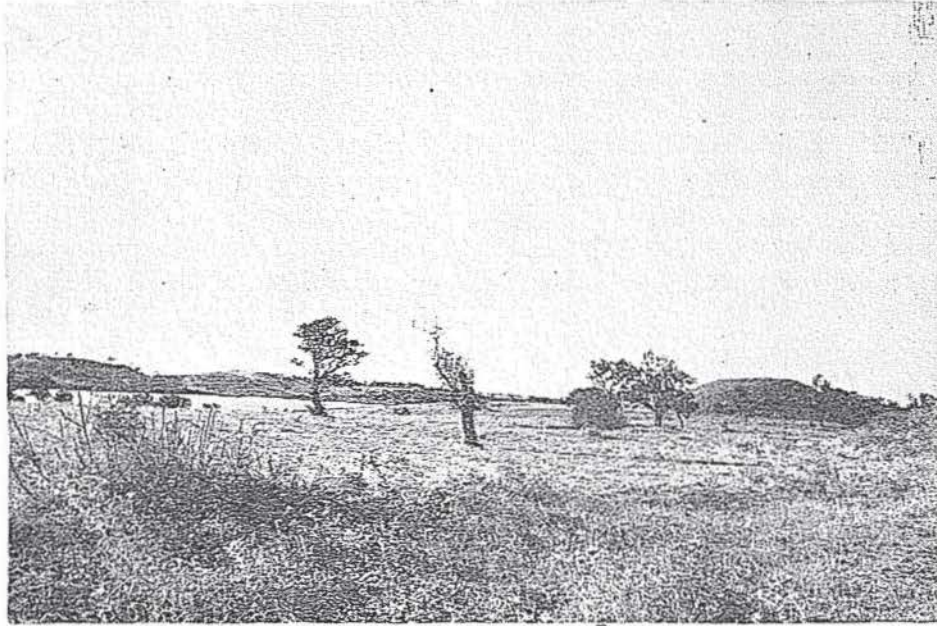
39 — Kayaya oyulmuş nişler.

40 — Aynı yerden başka bir görünüş.

41 — Büyük Sancaktepe tümülüsünün batıdan görünüşü.

42 — Aynı tümülüsün güneyden görünüşü.

ha çok, topografya, epigrafya veyahut ta müzelere intikal etmiş olan Enez sikkeleri üzerinde yapılan etüdlerdir. Toprak üstü araştırmalar ve yazılı kaynaklar Enez'in tarihini açıklamaya yeterli değildir. Bu itibarla antik çağda çok önemli bir merkez olan ve aynı zamanda Çanakkale Boğazından geçip Avrupa'ya giden büyük yolun üzerinde bulunan Enez'de kazılar yaparak Balkanlarla Anadolu arasındaki tarihî münasebetleri aydınlatmayı hedef bildik.

Fakültemiz tarafından Edirne'de kurulmuş bulunan Güney-doğu Avrupa Araştırmaları Enstitüsünün de faaliyet çerçevesi içinde olarak bu Enstitünün müdürü sıfatıyla Enez'de kazı ve araştırma yapmak üzere Edebiyat Fakültesi Dekanlığına müracaat ettim. Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğünün kazı ruhsatı ve Edebiyat Fakültesinin malî desteği elde edildikten sonra, başkanlığım altında teşkil edilen heyet tarafından* Eylül ayının 20'sinden Ekim ayının 20'sine kadar Enez'de ilk defa olarak aşağıda zikredilen yerlerde sondajlar yapılmış ve şimdiden ilgi çekici neticeler alınmaya başlamıştır**.

1971 yılında yapılan sondaj ve araştırmalar :

- A) Kale içi deneme sondajları
- B) Şehir içi deneme sondajları
- C) Kale içi Bizans çağı şapeli kazısı
- D) Yakın çevre araştırmaları

A — *Kale içi deneme sondajları* : Akropol'deki dolgu tabakasının kalınlık ve mahiyetini, erken devir Grek akropolü'nün yerini tespit edebilmek amacıyla çeşitli yer ve seviyelerde dört ayrı deneme sondajı açılmıştır. Dolguyu ve mümkün mertebe erken devir katlarını tespit etmek amacıyla güden bu sondajlar, daha çok toprak üstü, geç devir Bizans-Osmanlı kalıntılarının az olduğu alanlarda açılmış, böylelikle de zorluklarla karşılaşmadan, hemen bütün kazı alanlarında anakayaya kadar inilmek mümkün olmuştur.

İlk iki sondaj çukuru, kale ana giriş kapısının sağında ve hemen he-

* Enez kazı heyeti Prof. Dr. Afif Erzen'in başkanlığında şu üyelerden kurulmuştur : Prof. Dr. Oktay Akşit, Asistan Taner Tarhan, Asistan Mehmet Özsait, Asistan Veli Sevin, Arkeolog A. Atılğan Çilingiroğlu, Arkeolog Oktay Belli, Desinatör Fırat Düzgüner.

** Bu araştırmamız için gerekli ödeneğin ayrılması hususunda desteklerini esirgemeyen Edebiyat Fakültesi Dekanı ile Yönetim Kurulu üyelerine teşekkürü bir borç bilirim.

men kalenin ortasına yakın bir alanda açılmıştır. (Bk. res. 10-11). *Kİ 1* olarak adlandırdığımız, en batıdaki bu sondaj çukuru 4 X 4 m. boyutlarındadır. Bu çukurdaki çalışmalar verimli olmamış ve 7.50 m. derinlikteki anakayaya kadar inilmesine rağmen, ortalama 2.00 m. derinlikteki, gayrimuntazam ocak taşları ve devşirme malzeme kullanılarak meydana getirilmiş, basit geç devir iskânından başka hiç bir iskân ve muntazam kültür katlarının izine rastlanılmamıştır. (Res. 12). Küçük buluntu olarak, bol miktarda Bizans ve Osmanlı çağı sırlı keramik ve porselen parçaları, yine geç devirlere ait kemik bızlar (?), çok az olarak Roma çağı *terra Sigillata* tipi keramik parçaları, M.Ö. IV. yüzyıl özelliklerini gösteren, siyah vernikli ve içleri stampa çiçek motifleriyle bezeli Attika yapısı veya taklidi küçük tabak parçaları, karışık durumda ele geçirildi. Ortalama 7.30 m. derinlikte, münferit olarak ele geçirilen küçük bir parça ise bu çukurun en eski eserini temsil etmektedir. Bu buluntu M.Ö. VII. yüzyıla ait, çok ufak bir keramik parçasıdır. Bu durumu ile kabın şeklini bile tayine imkân yoktur. Üzerinde sadece, başını yere doğru uzatmış, bir yaban keçisinin boyun kısmının görülebildiği bu parça, anlaşılacağı gibi, başlıca konusu bakımından «Yaban Keçisi Üslûbu» adı verilen Şarkkârî devir bezeme özelliklerini göstermekte olup, kirli beyaz renkli bir astar üzerine siyah boya ile yapılmıştır.

Bu sondaj çukurunda ele geçen ilgi çekici buluntulardan biri ise, düz olan yüzüne, stilize hatlarla yapılmış «Kerykeion» tasviri bulunan 3 cm. çapında bir diskittir. Pişmiş topraktan yapılmış olan diskin arkası hafif bombeli bir şekil gösterir. M.Ö. 478 yıllarına tarihlenen en eski Ainos sikkelerinin ve özellikle M.Ö. 400 yıllarına tarihlenen bir Maroneia sikkesinin arka yüzünde buna benzer bir Kerykeion tasvir edilmiştir²⁷. Ancak, gerek Ainos ve gerekse Maroneia sikkelerinde görülen Kerykeion tasviri, gerçeğe uygun bir «asa» şeklinde tasvir edildikleri halde, bizim diskimizin üzerindeki tasvir asa değil, adeta üç ayak üzerinde yükselen bir «Kerykeion anıtı»-nı tasvir etmektedir. Gerek kale içi ve gerekse şehir içi araştırmaları sırasında, sadece baskı kalıbı değişiklikler gösteren, aynı büyüklükte 4 adet daha disk ele geçirilmiştir. (Bk. res. 13-14). Ayrıca, Enez Millî Eğitim Memurluğunun deposunda da aynı şekilde 2 disk bulunmaktadır. Anlaşılacağı gibi şehirde çok bol olarak bulunan bu ufak disklerin tanrı Hermes ile ilgili oldukları düşünülebilir. Antik Ainos şehrinin Hermes kültüyle ünlü olduğu da bilinmektedir. Ancak şimdiden kesin hükümlere girişmek yersiz olup,

27 Bu iki sikke için bk. C. Seltman, *Greek Coins*, London, 1965, Lev. 29; Krgl. J.F.M. May, *aynı eser*, II, period 1.

kazılar ilerledikçe bu konu, yeni buluntuların da ışığı altında etraflı şekilde ele alınacak ve muhtemelen aydınlığa çıkarılacaktır.

Kİ 2 olarak adlandırılan ikinci deneme sondajı yine 4 x 4 m. boyutlarında ve kuzey-güney yönünde açılmış olup, *Kİ 1* sondajının 20 m. doğusundadır. Bu çukurda satıhtan 0.75 m. derinlikte, muntazam yassı taşlardan yapılmış bir döşemeye rastlanmıştır ki, Enezliler'in ifadesine göre, bu sahada eskiden bir kiliseye ait kalıntılar bulunmaktaydı. Bu alandaki çalışmalarımız da erken devir iskânını tespit bakımından beklenen sonucu vermemiş ve 7.20 m. derinlikteki anakayaya kadar inilmesine rağmen erken devir Grek iskânına ait hiç bir ize rastlanılmamıştır. Ele geçirilen keramik parçalarının büyük bir kısmı yine Bizans-Osmanlı devrine aittir. Çok ufak parçalar halinde bulunan, üzerleri tamamen parlak siyah bir vernikle boyanmış, stampa çiçek (genellikle lotüs, palmet) motifleriyle bezeli M.Ö. IV. yüzyıl Attika ihracatı keramikler ise, ortalama 3.00 m. den itibaren anakaya üzerine kadar devam etmişlerdir. Ayrıca, yine bu çukurda, IV. yüzyıl keramikleriyle karışık bir vaziyette, Hellenistik çağ parçaları da ele geçirildi. Çok ufak parçalar halinde bulunan bu keramikler, siyah bir vernikle boyanmış olup, üzerleri yumuşak kil damlacıkları ile yapılan (Barbotin tekniği) bitki ve yaprak motifleriyle bezenmiştir.

Yine bu sondaj çukurunda, 0.75 m. derinlikteki taş döşemeden yaklaşık olarak 1.50 m. aşağıda, kurşun bir Bizans mührü ele geçirilmiştir ki, gerek işçilik ve gerekse tarihî bakımdan çok kıymetlidir. Çok iyi korunmuş bir durumdaki bu mühür, arka yüzündeki yazıtından da anlaşılacağı gibi, Bizans imparatoriçesi Theodora (XI. yüzyılın ortaları) zamanına ait olup, Ainos şehriyle ilgilidir. Ön yüzünde kabartma olarak Hz. İsa'yı kucaklamış bir Meryem tasviri, arka yüzünde de, ortada imparatoriçe Theodora ve bunun iki yanında da Grekçe olarak şu yazıt yer almaktadır (Bk. res. 15-16):

T ∈ OA	Λ γ K
OPA ∈	AINA
C ∈ BE	Η Π Α Λ
ATHA	AIO Λ O
I γ T	Γ Η Ν Α

Yine aynı alanda, sedeften bir «haç» kolu bulunmuştur ki, üzerinde Hz. İsa'nın çarmıha gerilmiş bir kolunun tasviri yer alır.

Kİ 3 adı verilen diğer bir deneme sondajı ise, kale ana giriş kapısının solundaki Ayasofya veya Fatih caminin önündeki geniş alanda açılmıştır. Burada da kuzey-güney yönünde ve 4 X 4 m. boyutlarında açılan sondaj

çukuru 6.70 m. derinlikte anakayaya varmasına rağmen, iskâna delâlet eden hiç bir bina kalıntısına rastlanmamıştır. Bu çukurda da yukarıda sözü edilen «Kerykeion» baskılı 2 adet disk ele geçirilmiştir. Keramik parçaları, her üç sondajda da diğer antik şehirlerde ele geçirilenlere kıyasla, hayret denecek kadar az sayıda olup, bulunanların büyük bir kısmını da Bizans-Osmanlı geç devir parçaları teşkil ederler.

Görüldüğü gibi, *Kİ 1*, *Kİ 2* ve *Kİ 3* deneme sondajları erken devir Grek iskânının tespiti bakımından en ufak bir ipucu vermemiş olup, sadece akropoldeki dolgu tabakasının kalınlığı ve kalenin Roma çağında da esaslı bir iskâna sahip olmadığı hakkında bir fikir edinmemizi sağlamıştır. Ancak, her üç deneme sondajı da, aşağı yukarı kalenin orta kısımlarına rastlayan alanlarda açıldığından şu sonuca varılmıştır: Şehrin erken devir Grek Akropol'ü buralara kadar yayılmamış olup, daha dar bir alanda ve muhtemelen daha yüksek kısımlar üzerinde yer almış olmalıdır.

Bu müşahedemizin ışığı altında, kalenin en yüksek kısımlarından biri üzerinde açılan sondaj çukuru fikrimizin doğruluğunu ispatlamıştır. Ana giriş kapısının hemen sağındaki alan, sol taraftaki Ayasofya camiinin üzerinde kurulduğu kısımla birlikte, kalenin en yüksek bölümünü teşkil etmektedir (Bk. res. 17). Bu kısımda, geç devir Bizans surunun hemen önünde, kuzey-güney yönünde ve 4 X 2 m. boyutlarında açtığımız *Kİ 4* sondaj çukuru çok önemli sonuçlar vermiş ve erken devir Grek iskânını tespit etmek mümkün olmuştur. Burada da kalın bir dolgu tabakasının varlığı görülmüş ve 5.80 m. derinliğe kadar hiç bir esaslı iskân izine rastlanmamıştır. Erken devir iskânının günümüze kadar hiç tahrip olmadan gelmiş olması bakımından çok eşsiz olan bu durum, kalın dolgu tabakasının kaldırılması bakımından da büyük bir zorluk teşkil etmektedir. 5.80 m. derinlikte bir duvar tespit edilmiştir ki, sondaj çukurunu doğu-batı doğrultusunda katetmektedir. Mahallî tortul kalker bloklarından yapılmış, çok iyi bir işçilik gösteren bu duvarın 1.50 m. genişliğinde bir kısmı açığa çıkarılmıştır. Çok dar bir alanda çalışılıp, kazının son günlerinde bulunduğundan tespit edilen bu duvarın üzerinde şimdilik ayrıntılı bir inceleme yapılamamıştır. 1 X 1.50 m. lik çok dar bir sahada ve şimdilik 5.80 m. den, 7.30 m. derinliğe kadar devam eden bu duvarın 1.50 m. yüksekliğindeki bir kısmının meydana çıkarılmış olmasına rağmen, işçiliği ve tekniği hakkında bile kesin bir fikir edinebilmek, 7.30 m. derinliğe varan, dar sondaj çukuruna inmek tehlikeli bir durum arzutmeye başladığından mümkün olmamıştır. Ancak, gerek duvarın önünde ele geçen buluntulara ve gerekse bu duvara bakarak kesinlikle söyleyebiliriz ki, bu alan antik Ainos şehrinin en eski Grek devri Akro-

pol'ünü temsil etmektedir. Zira, burada ele geçen, VIII. yüzyılın sonlarına ve VII. yüzyılın başlarına tarihlenen keramik parçaları, tarihî kaynaklardaki Grek kolonizasyonunu arkeolojik buluntularla ispat eden belgelerdir. Gelecek yıl bu kesimde yapacağımız yoğun çalışmalarla, bu duvarın mahiyet, işçilik ve kesin tarihini öğrenmek mümkün olacaktır. Duvarın 1.50 m. yüksekliği bulan bir kısmı açıldığı halde, henüz temel kısmına erişilebilmiş değildir. Duvarın üzerinde başka hiç bir iskân katının bulunmamış olması, yapıların sağlam olarak günümüze kadar gelmesini sağlamıştır. Bu bakımdan, Enez kazıları, Trakya kıyılarındaki eski bir Grek ticaret şehrini bütün ayrıntılarıyla tanımamıza ve erken Grek iskânının belki de en sağlam kalmış örneklerini öğrenmemize ışık tutacaktır.

Duvarın önünde ve 1.00 X 1.50 m. lik çok dar bir alanda, hemen hepsi 6.00 X 7.30 m. arasında değişen derinliklerde ele geçen küçük buluntular arasında şunları sayabiliriz: Üzerinde otlayan bir yaban keçisinin tasvir edilmiş olduğu tabak parçası. «Yaban keçisi», «Rodod», veya «Kamir» üslûbu denen Şarkkârî üslûpta bezenmiş olan bu Doğu Grek keramiği parçası, VIII. yüzyılın sonları ve VII. yüzyılın başlarına aittir. Figürler kirli beyaz astar üzerine, siyah boya ile yapılmış olup, zemin rozetlerle doldurulmuştur (Bk. res. 18). Hayvan frizli bir diğer parça ise, Korint yapısıdır, üzerinde, oturmuş «kanatlı sfenks» tasvirinin yer aldığı tabak parçası, kirli beyaz bir astar üzerine, siyah ve koyu kırmızı renklerle bezenmiş olup, fırça ve kazıma tekniğinde yapılmıştır. VII. yüzyılın sonu ve VI. yüzyılın ilk çeyreği arasına tarihlenir (Bk. res. 19). Bunlardan başka, sırf palmet ve lotüs gibi çiçeklerle, açık sarı bir astar üzerine, turuncu renkte, fırça ile bezenmiş Doğu Grek malı Şarkkârî keramik parçaları (Bk. res. 20-21) ile Korint skyphoslarına ait bazı kulp ve dip parçaları da ele geçirilmiştir. Şarkkârî devir özelliklerini gösteren bu parçalarla birlikte, IV. yüzyıla ait, parlak siyah bir vernik üzerine çizilmiş olan kırmızı figürlü keramik parçalarına (Bk. res. 22-24) ve yine IV.-III. yüzyıllara ait siyah vernikli kantaros diplerine rastlandı. (Bk. res. 23). Şimdilik fikir yürütmek pek erken olmakla birlikte, yine bu çukurda ele geçen bazı tek renkli kurşunî keramiklerin Aiol keramiğine büyük bir benzerlik gösterdiği de söylenebilir (Bk. res. 25). Buluntular arasında en ilgi çekici olanı terrakota bir antifix'dir. Üzerinde kabartma şekilde, oturmuş bir aslan tasviri yer alır. Ağzı açık kükurer durumdaki aslan, sağ ön ayağını dirsekten yukarı doğru bükmüş bir durumda gösterilmiştir (Bk. res. 26).

B — Şehir içi deneme sondajları : Akropol'ün kalın bir döküntü tabakası ile kaplı olması, bizi şehir içinde de bazı sondajlar yapmaya sevk-

miştir. Bu sondajlardan biri Enez ilçesi Sağlık Ocağının bahçesinde açılmıştır²⁸. Sağlık ocağının temel hafriyatı sırasında bu kesimden 4-5 m. ye varan bir moloz tabakası kaldırılmış olduğundan, burada satıhtan ortalama 1.00 m. derinlikte anakayaya inilmiş fakat erken Grek çağı yapı kalıntılarına rastlanmamıştır. Buradan da en çok M.Ö. IV. yüzyıl özelliklerini gösteren, stampa tekniğinde palmet motifleri ile bezeli ve tamamen siyah vernikli küçük tabak parçaları (Bk. res. 27), Hellenistik çağa ait «Barbotin tekniği» ile bezenmiş keramikler ve 2 adet de yukarıda zikrettiğimiz, üzeri «Kerykeion» baskılı disk ele geçti. Ayrıca, üzerinde kabartma şeklinde, daldaki bir üzüm salkımını koparmak üzere uzanmış Eros tasvirinin yer aldığı Roma çağı kandili zikre değer buluntulardandır (Bk. res. 28).

Şehir içinde ikinci sondaj Akropol'ün yaklaşık olarak 200 m. doğusunda ve Hasan Keskin'in bahçesinde yapıldı. Ancak hemen hiç bir iskân izi göstermeyen ve çok az keramik veren bu kesimdeki çalışmalar çok verimsiz oldu.

C — *Kale içi Bizans çağı şapeli kazısı* : Heyetimiz, bu sondaj çalışmalarından başka, kale içindeki küçük bir Bizans şapeli de, üzerini kapatan molozları tamamen temizleyerek gün ışığına çıkarmıştır (Bk. res. 29-30). Buradaki hafriyatımızın esas amacı, vaktiyle Enez'de incelemelerde bulunmuş olan F.W. Hasluck'un «Khrysopege kilisesi» olarak adlandırdığı bu şapelde gördüğünü bildirdiği, şehrin tarihî bakımından son derece önemli olan kitâbeyi²⁹ bulabilmek ve devşirme malzeme arasında erken devir mimarî parçalarına rastlayabilmektir. Nitekim, şapeli örten moloz tabakasının içinde, mermerden bir kabartma parçasının bulunması bizi burada çalışmaya biraz daha zorlamıştır. Akropol'ün güney-batısında ve güney surlarına bitişik bir durumda inşa edilmiş bulunan bu küçük şapel, apsis çıkıntısı hariç içerden 16.80 m. uzunlukta ve 7.60 m. genişliktedir. Tek nefli olan yapı, son derece basit, ince uzun bir plân göstermekte olup, apsis doğuya, giriş kısmı ise batıya bakmaktadır (Bk. res. 31). Dışarı doğru bir çıkıntı teşkil eden apsis yuvarlağının sağında, duvar içine oyulmuş küçük bir niş yer almaktadır. Zemin tamamen dikdörtgen şekilli kalker taş levhalarla kaplı olan şapelin bu döşemesi kısmen tahrip edilmiş ve taşlar yerlerinden sökülmüştür. Duvarlarda yer yer fresko izleri görülmektedir. Freskolar, in-

28 Sağlık Ocağı bahçesinde sondaj çukuru açmamıza izin veren ve her türlü yardımlarını esirgemeyen Enez hükümet doktoruna teşekkürü bir borç biliriz.

29 Bu kitâbe için bk. F.W. Hasluck, *Monuments of the Gattelusii: Aenos, Annual of British School at Athens*, XV(1908-1909), s. 254.

ce bir sıva tabakasının üzerine vurulmuş beyaz renkli badana üzerine, koyu kırmızı ve sarı renklerle yapılmış, genellikle baklava dilimi ve üçgen motiflerinden meydana gelmektedir. Yapının ayakta kalabilmiş durumdaki kuzey duvarının dış yüzündeki taş işçiliği de dikkat çekicidir³⁰. Apsis yuvarlağının bitim noktasından güneye doğru uzanan doğu duvarı ve bütün güney duvarı, diğer kısımlardakine kıyasla daha az itinalı bir taş işçiliği göstermekte ve âdeta bir tadilâta işaret etmektedir. Ancak, güney duvarı ve apsis kısmındaki fresko kalıntılarına bu kısımlarda da rastlanmış olduğundan, hiç olmazsa freskoların son tadilât sırasında yapıldığı ortaya çıkar.

Şapelin orta kısmında, kaplama taşlarının sökülmiş olduğu yerde yaptığımız bir sondaj sırasında, kalkerden gayet basit, süssüz bir tekne ve çok hafif bir şişkinlik gösteren kapaktan meydana gelen 2 basit lâhit meydana çıkarıldı (Bk. res. 32). Şapelin döşemesinin altına yapılmış olan bu gömülerden birinde, kemikleri âdeta süngerleşmiş, fakat üzerindeki elbiseleri kısmen sağlam bir iskelet meydana çıkarılmıştır (Bk. res. 33-34). Elbise kırmızı-kahverengi olup, bir rahip olduğunu sandığımız ölünün, boynundan ayak uçlarına kadar inen, uçları püsküllü şerit, parçalar halinde de olsa gayet sağlam kalmıştır. İskeletin boyun omurlarının kıvrık bir şekilde bulunmuş olması, cesedin boyunun, 1.83 m. uzunluğundaki lâhide sığmamış olduğu intibasını vermektedir. Şapelin güney duvarına bitişik bir durumdaki ikinci lâhdin içinde de bir iskelete rastlandı. Şapelin plânı asistan Taner Tarhan tarafından çıkarılmış ve etrafı Enez Belediyesi tarafından dikenli telle çevrilerek, Enez kalesinin ilgi çeken bir tarihî eseri haline gelmiştir (Bk. res. 35).

D — *Yakın çevre araştırmaları* : Heyetimiz Enez'de bulunduğu süreçte, yakın çevreyi tanımak üzere geziler tertiplemiş ve hemen hemen Enez ilçesinin civarı tamamen taranmıştır. Ancak, bu geziler sırasında ilçeye bağlı birçok köy ve dağlarda, Bizans çağı manastır, kaya şapeli vb. yerler tespit edildiği halde, daha erken çağlara ait hiç bir ipucu yakalanmış değildir (Bk. res. 36-37-38-39-40). Bu çevre araştırmaları sırasında Enez ilçesinin yaklaşık olarak 6 km. kuzeyinde, kayalık bir sahada, tamamen kayaya oyulmuş küçük bir şapel tespit edilmiştir ki, çevre araştırmaları sırasında bulunan en ilgi çekici yerlerden biri de budur. Kareye yaklaşık bir plân gösteren bu küçük yapının doğu kısmında kayaya oyulmuş üç apsis bulunmaktadır. Yan duvarlarda da nişler yer alırlar. Giriş kısmı çokca tahrip görmüş olan bu şapelin civarında da kayalara oyulmuş nişler görülmektedir. Civar iyice

30 Bk. S. Eyice, *Belleten*, XXXIII/131 (1969); s. 350, res. 70.

araştırıldığında daha birçok antik kalıntının tespit edileceği muhakkaktır. Çevre araştırmalarımız 1972 yılında da devam edecek, tespit edilen mahaller bir rapor halinde yayımlanacaktır.

Enez ilçesini güney-doğudan sınırlayan Dalyan Gölü'nün kıyısında bulunan 32 m. yüksekliğindeki «Büyük Sancaktepe» tümülüsiyle, yakın çevredeki, daha küçük çapta diğer iki tümülüs de araştırma programımız içine alınmışsa da, teknik ve mâlî imkânsızlıklar nedeniyle bu yıl bu tümülüslerin araştırılmasına başlanamamıştır (Bk. res. 41-42). Tümülüsler önümüzdeki 1972 kazı sezonundan itibaren incelenmeye tabi tutulacaklardır. Bunlardan başka heyetimiz, antik limanın önünü kapatan bir dalgakıran olduğu sanılan kısım üzerinde de bir deniz motoru ile incelemeler yapmaya çalışmış fakat Enez'de kaldığımız sürece uygun hava şartları olmadığı için şimdilik olumlu bir sonuç almak mümkün olmamıştır.

Ayrıca, Enez kazılarının sonunda ele geçen ve taşınması mümkün olan bazı mimarî parçalar Hükûmet Konağı'nın bahçesine taşınmış, bundan başka, bahçe ve evlerde tespit edebildiğimiz, heykel, mask, kitabe, sütun başlığı vb. taşınabilir parçalar da tarafımızdan aynı bahçede toplanmıştır³¹. Millî Eğitim Memurluğundaki parçalarla birlikte bunların bir envanteri asistanımız Taner Tarhan tarafından yapılmıştır³².

Daha ilk yıl yapılan deneme sondajları sonucunda elde edilen önemli arkeolojik belgeler, ilerideki kazı sezonlarında yapılacak araştırma ve buluntularla birlikte, bu liman şehrinin antik çağdaki rolünü açığa çıkaracaktır. Esasen burada daha önce ele geçmiş arkeolojik eserler, kitabeler, sikkel, son yıllarda ortaokul ve sağlık ocağının inşaatı sırasında bulunmuş olan Roma çağı heykeltraşi eserleri şehrin tarihî hüviyetini açıklamaya yeterlidir. Bu itibarla Enez'de yapılacak araştırmalar, bu sınır kasabamızın sadece eski tarihini meydana çıkarmakla kalmayarak, ayrıca turistik bakımdan da önem kazanmasına hizmet etmiş bulunacaktır.

İstanbul Üniversitesi bir taraftan Enez'in plaj sahasında, geniş şekilde hidroterapi tesisleri, gençlik spor sahaları ve dinlenme yerleri vücuduna getirirken, Fakültemizin Enez'de yapacağı kazılarla şehrin tarihî hüviyetinin meydana çıkması, buraya ayrı bir cazibe kazandıracağı gibi, yeni bir ilmi faaliyet sahası da açılmış olacaktır.

31 Gerek bu parçaların Hükûmet Konağı bahçesinde toplanması ve gerekse hafriyatımız sırasında heyetimize gösterdikleri ilgi ve yakınlık dolayısıyla, ilçe kaymakamı, belediye başkanı, sağlık ocağı hekimi, cumhuriyet savcısı ve diğer memurlara teşekkür ederiz.

32 Envanteri yapılan arkeolojik eserleri toplamak suretiyle gösterdiği gayret ve itinadan dolayı Enez ilçesi Millî Eğitim Memurluğuna teşekkürü zevkli bir ödev sayarız.